

цілому. Саме в процесі залучення індивіда до перетворення власної суспільної тотальності, під час якого індивідуальна діяльність співпадає з потребами розвитку суспільства, і з'являється можливість для формування цілісної особистості.

Суханов В.Ю.

керівник гуртка,

Енергодарський Центр дитячої та юнацької творчості

ДОСЛІДЖЕННЯ СТУПЕНІВ РОЗВИТКУ САМОСВІДОМОСТІ МЕТОДОМ З'ЄДНАННЯ БАЗОВИХ КАТЕГОРІЙ ПАРАМИ

У попередніх публікаціях [7; 8; 9] автор використовував метод «з'єднання основних категорій філософії парами», узятих по одній від двох пар протилежностей для дослідження трьох різних ліній («сходів») психічного розвитку. Раніше подібний метод застосовувався в давньоєгипетській езотериці при комбінуванні якостей «сухості – вологи» та «теплоти – холоду» у першоелементах вогню, повітря, води і землі [4, с. 4-9]. У сучасній фізиці їм відповідають чотири стану речовини і чотири основні категорії фізики: енергії, простору, часу і поля. Аналогічний метод «кола» використовував Г. Айзенк при класифікації чотирьох темпераментів за двома шкалами: «нейротизма – стабільності» і «екстраверсії – інтроверсії» [6]. У наших дослідженнях, зокрема, комбінувалися парами полюси від двох пар протилежностей: «форма – зміст» і «спокій – рух». В результаті були виділені такі ступені «кола» розвитку: 1. Рух форми (час; емоційні процеси) 2. Спокій форми (простір; система цінностей, або особистість – у вузькому розумінні). 3. Спокій змісту (поле; знання і свідомість). 4. Рух змісту (енергія; мислення) [8].

У цій публікації ставиться мета дослідження ще однієї лінії психічного розвитку, яка має відношення до формування самосвідомості

У віковій психології можна виділити такі чотири етапи в розвитку індивідуальності. Перший етап формування індивіда починається з «кризи триліток», коли дитина починає займати деструктивну позицію до зовнішнього світу: ламає іграшки, діє всупереч дорослим [3, с. 100-102]. Його можна було б назвати «завоюванням світу», або «руйнуванням». Другий етап проявляється в період підліткової кризи, коли індивід характеризується підвищеною конфліктністю у взаєминах (прагнення бути першим в грі, навчанні, спорті, на вулиці) [3, с. 210-214]. Його можна назвати «протиборство». Наступний період знаменує перехід до конструктивної роботи і збігається з етапом оволодіння спеціальністю в процесі «співпраці» [3, с. 247-256]. Як правило, це період юності. На вищому етапі (в період зрілості, який можна назвати «творенням») індивід стає здатним до самотійної суспільно корисної діяльності [3, с. 272-279].

Спробуємо визначити пари протилежностей, на яких ґрунтуються описані «сходи» психічного розвитку. На першій і четвертій ступенях індивід проявляє себе сам один (незалежно від партнера), на другому і третьому – у взаємодії з ним. Суто формально напрошується протилежність категорій «єдності» (точніше: «єдиності») і «подвійності». Але при смисловому опрацюванні автор прийшов до висновку, що в першому випадку індивід в більшій мірі проявляє себе як (активний) «суб'єкт» спілкування і діяльності, а в другому – так само, як і їх (пасивний [10]) «об'єкт». У синтезі суб'єкт, або чоловіче начало, і об'єкт, або жіноче начало, дають «пізнання» (розумне, людське начало), яке представлене в загальнолюдській системі знання предметом «логіки». Цей синтез проявляється у дитини, коли вона починає виділяти себе в якості індивіда з об'єктивного світу і протиставляти йому. Протилежністю «пізнання» (і не-суб'єкт, і не-об'єкт) представляється «перетворення» (творче, Божественне начало). В системі знання йому відповідає предмет «комбінаторики».

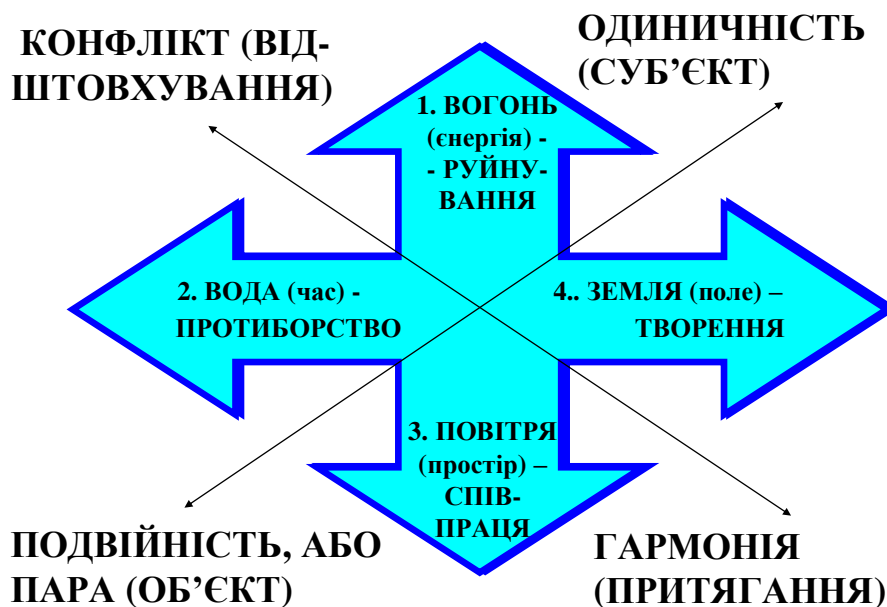

Рис. Класифікація ступенів формування самосвідомості за допомогою поєднання філософських категорій

Розробка автора за [4, с. 4-9; 6; 7; 8; 9]

Аналогом «єдності» у фізиці є ефект поляризації зі знаком «плюс». У психології, що займалася досі вивченням психіки одиночного індивіда, це знаменується розвитком її нової галузі «конфліктології». Основоположною роботою в цьому напрямку можна вважати докторську дисертацію М. В. Крогіуса [5]. Тема протилежного полюсу конфлікту («співпраці») представлена в новій галузі психології як спосіб подолання «конфлікту». Таким чином, ми отримали ще одну пару протилежностей: «гармонія – конфлікт»

[2, с. 347-348; англ. вид.: с. 422], яку вміщує пара традиційних філософських категорій «притягання – відштовхування». Найбільш дохідливо вони описані Ф. Енгельсом [11, с. 391-407]. Якість «конфлікту-відштовхування» переважає у дитини на 1-й і 2-й ступенях, «гармонії-притягання» – на 3-й і 4-й.

Комбінування названих двох пар протилежностей дозволяє побудувати і укласти в коло четверті «сходи» психічного розвитку: 1. Конфлікт одиниці – руйнування (криза тріліток). 2. Конфлікт пари – протиборство (підліткова криза). 3. Гармонія пари – співпраця (період юності). 4. Гармонія одиниці – творення (зрілість) (рис.).

Очевидно, що перетворення «кола» в «спіраль» здійснюється за допомогою переходу знайдених «кіл» від органічного рівня розвитку матерії до психічного і далі – до соціального.

При пошуку категорії, яка синтезує «притягання» і «відштовхування», ми знаходимо там же у Ф. Енгельса категорію «рівноваги» [11, с. 561-564], яка розглядається ним як синонім категорії «спокою» і дозволяє глибше проникнути в її суть. Її протилежність «рух» як «не-притягання і не-відштовхування» також відкриває нам свою суть по-новому. Але категорії «спокою» і «руху» вже розглядалися нами при побудові других «сходів» розвитку психіки людини [8], і це змушує нас припустити їх зворотний зв'язок з четвертими «сходами». Дійсно, «спокій» («тамас» [1, с. 42; англ. вид.: с. 32]) і «рух» («раджас») дають в синтезі «ритм» («саттвас»). «Ритм» розкриває по-новому суть категорії «гармонія». Протилежною «ритму» є категорія «стрибка», яка по-новому розкриває суть категорії «конфлікту». Таким чином, ми спостерігаємо явище взаємопереходу протилежностей при їх синтезі в двох парах філософських категорій, взятих по одній (парі) від двох різних «сходів» розвитку.

За допомогою методу з'єднання базових категорій парами, взятих по одній від двох пар протилежностей, нам вдалося «розшифрувати» четверті «сходи» психічного розвитку. Одночасно при синтезі пар протилежностей з «другої» [8] та з «четвертої» ліній психічного розвитку було виявлено явище їх взаємоперетікання. Очевидно, подальша актуалізація інших «сходів» розвитку дозволить знайти взаємопереходи і для інших пар протилежностей, зокрема, для пари категорій «суб'єкт – об'єкт». Як наслідок, можна припустити, що в цій публікації знайдено шлях до класифікації базових філософських категорій. В цьому випадку остання має своїм призначенням об'єктивно відобразити систему побудови світу.

Список використаних джерел:

1. Бейли А. Свет души. (Пересказ Йога Сутра Патанджали). – М.: Навна-3, 2000. – 384 с.
2. Бейли А. Эзотерическая психология. // «Трактат о семи лучах». Том 1. – М.: Читра, 2000. – 384 с.
3. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с.
4. Запрягаев В. М. Астрология. Вторая, практическая часть (составление гороскопа). – Вязьма, 1908. – 178 с.

5. Кругиус Н. В. Личность в конфликте. – Саратов. – Изд-во Саратовского ун-та, 1976. – 143 с.

6. Личностный опросник ЕРІ (методика Г. Айзенка) // «Альманах психологических тестов». – М., 1995. – С. 217-224.

7. Суханов В. Ю. Базові категорії і систематизація психологічного знання [Текст] / В. Ю. Суханов // «Перспективи розвитку сучасної науки» (м. Київ, 7-8 травня 2015 року). – Ч. II. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 31-33.

8. Суханов В. Ю. З'єднання категорій парами – ключ до синтезу наукового знання [Текст] / В. Ю. Суханов // «Актуальні питання сучасної науки» (м. Львів, 16-17 жовтня 2015 р.). – Ч. II. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 16-19.

9. Суханов В. Ю. Поєднання категорій парами і діяльнісний підхід в психології [Текст] / В. Ю. Суханов // «Перспективи розвитку сучасної науки» (м. Харків, 04-05 грудня 2015 р.). – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 136-139.

10. Суханов В. Ю. Рольовий підхід і властивості темпераменту: шлях до класифікації через коло Айзенка [Текст] / В. Ю. Суханов // Молодий вчений. – 2015. – № 9. – С. 139-144.

11. Энгельс Ф. Диалектика природы // Маркс К. и Энгельс Ф. Сочинения. – Изд. 2-е. – Т. 20. – С. 339-626.

Шморгун Олександра

*кандидат філософських наук,
старший науковий співробітник,
Центр гуманітарної освіти
Національної академії наук України*

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИЙ ВИМІР ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМУ: ФІЛОСОФІЯ М. ГАЙДЕГГЕРА

М. Гайдеггер – мислитель, творчість якого без перебільшення стала доленосною для європейської філософії першої половини ХХ століття. Разом з тим його біографія й досі є предметом численних суперечок, причому найбільш дискусійними є роки співпраці, або, в усякому разі, зовні мирного співіснування М. Гайдеггера з нацистами під час їхнього перебування при владі в Німеччині. Цей період залишається «темною плямою» в його життєписі й з погляду морально-етичного, і в тому сенсі, що саме ці роки творчості та життя видатного німецького мислителя викликають чи не найбільшу кількість дискусій та різнотлумачень. Зрештою, переважна більшість неупереджених дослідників, говорячи про «провину» або ж «гріх» у роки Третього рейху, все ж визнають філософський спадок М. Гайдеггера в цілому надзвичайно значущим для людства і на цій підставі виголошують філософу свого роду «виправдувальний вирок». З іншого боку, повній реабілітації М. Гайдеггера перешкоджає факт його так званої «нерозкаяності» у своїх політичних помилках, який ніяк не можуть оминати навіть найбільш прихильно налаштовані до нього експерти: адже справді, після падіння німецько-фашистської диктатури мислитель протягом всієї решти свого життя, аж до смерті у 1976 році, жодного разу не заявляв ані письмово, ані у публічних